

Forskningsformidlingens frihetskamp

Redaksjonelt

*Internett-muligheter truer dagens
publiseringssystem*

Jordmødre beholder ikke barna etter fødselen. Tidsskrifter bør heller ikke påberope seg eiendomsretten til artikler etter at de er publisert.

Dette er et av argumentene i en kampanje for å skaffe fri tilgang til alle forskningsresultater. Det amerikanske initiativet har så langt fått oppslutning fra 24 000 forskere fra 164 land (1, 2). I et åpent brev truer de med verken å sende manuskripter til eller utføre faglige vurderinger for tidsskrifter som ikke gjør alle sine forskningsartikler åpent og kostnadsfritt tilgjengelig på nettet senest seks måneder etter publisering (1).

Boikotttrusselen er det foreløpig siste kapittel i en lang kamp om hvor åpen forskningsformidlingen skal være. Bakgrunnen er det tilsynelatende paradoks mellom de mulighetene for full og umiddelbar tilgjengelighet som Internett nå representerer, og de økende abonnementspriser som mange vitenskapelige tidsskrifter forlanger både for sine papir- og nettversjoner. Abonnementsprisen for vitenskapelige tidsskrifter har gjennomsnittlig økt med 207 % fra 1986 til 1999 (3). Reed Elsevier, som utgir et fire-sifret antall tidsskrifter, bl.a. *Lancet*, har en fortjeneste på 35 % på sine medisinske publikasjoner (3). De mest kostbare tidsskriftene krever nå over 100 000 kroner for et årsabonnement. Aller dyrest er *Brain Research*, som utgis av Elsevier og som i fjor hadde en abonnementspris på 16 344 amerikanske dollar (4).

En av initiativtakerne til den pågående aksjonen er nobelprisvinneren Harold Varmus. Som tidligere leder av National Institutes of Health foreslo Varmus for noen år siden et åpent, elektronisk arkiv for all biomedisinsk forskningslitteratur (5). Dette arkivet ble etablert av National Library of Medicine i februar 2000 under navnet PubMed Central (6). Varmus foreslo opprinnelig at et slikt arkiv skulle inneholde både artikler som har gjennomgått faglig vurdering og har vært publisert i ordinære tidsskrifter, og artikler som ble gjort direkte tilgjengelig uten noen form for forhåndsvurdering (5). Etter mye kritikk er tanken om direkte publisering uten forhåndsvurdering forlatt. PubMed Central er nå et fritt tilgjengelig elektronisk arkiv for artikler som tidligere er publisert andre steder. Navnelikheten kan skape forvirring i forhold til databasen PubMed, som i hovedtrekk er det samme som en elektronisk versjon av Medline der omkring 4 500 tidsskrifter indeksres. PubMed, som for eksempel

er tilgjengelig gjennom søkemotoren Entrez (7), tilbyr stort sett bare artikkelhenvisninger og -sammendrag, mens PubMed Central gir tilgang til komplette artikler i fulltekst og med illustrasjoner.

Foreløpig inneholder PubMed Central bare artikler fra omkring 15 kilder, og rekrutteringen av nye tidsskrifter går langsommere enn initiativtakerne hadde håpet. En av kildene er BioMed Central. BioMed Central publiserer selv over 50 elektroniske tidsskrifter innen biologi og medisin og kan best sammenliknes med et privat forlag (8). BioMed Central, som eies av den polskfødte forleggeren Vitek Tracz, har ambisjoner om å utvikle et uavhengig publiseringssystem der de tilbyr fri ikke-kommersiell bruk av innholdet, og der de lar forfatterne beholde opphavsretten til sine artikler.

Det er ikke bare navnene på de ulike databasene som er forvirrende. Hele den internasjonale publiseringsverden er for øyeblikket i en uoversiktlig overgangsfase. De tradisjonelle vitenskapelige tidsskrifter med sine begrensninger på informasjonstilgangen kan stå for fall. Internett åpner muligheter som ikke bare truer mange av dagens mektige og kommersielle aktører, men også hele dagens publiseringstradisjon. I neste omgang kan nemlig en ny form for distribusjon av originalforskning få store konsekvenser for det akademiske meritteringssystemet, som mange steder fortsatt bygger på bibliometriske metoder (9).

Det skjer en grunnleggende endring i forskningsformidlingen, sa Vitek Tracz under en redaktørkonferanse i Washington D.C. i mai 2001. Foreløpig skjer forandringen langsomt, men endringstempoet kommer til å øke dramatisk. Som ved andre omveltninger innebærer det som skjer både noe godt og noe dårlig.

Klarer vi å unngå skadene og utnytte mulighetene?

Magne Nylenna

magne.nylenna@legeforeningen.no
Tidsskriftet
Postboks 1152 Sentrum
0107 Oslo

Magne Nylenna (f. 1952) er redaktør av Tidsskriftet og spesialist i samfunnsmedisin. Han er visepresident i European Association of Medical Journal Editors og medlem av The International Committee of Medical Journal Editors (Vancouvergruppen).

Litteratur

1. www.pubmedcentral.nih.gov
2. Roberts RJ, Varmus HE, Ashburner M, Brown PO, Eisen MB, Khosla C et al. Building a «Gen-Bank» of the published literature. *Science* 2001; 291: 2318.
3. Journal wars. *The Economist* 12.5.2001: 70–1.
4. <http://db.aol.org/journals/>
5. Nylenna M. E-biomed – fremtidens forskningsformidling? *Tidsskr Nor Lægeforen* 1999; 119: 2313.
6. www.pubmedcentral.nih.gov/
7. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?cmd=search&db=PubMed&term=>
8. www.biomedcentral.com
9. Nylenna M. Kan forskning telles? *Tidsskr Nor Lægeforen* 1989; 109: 3187–8.